

درس تاریخ معماری منظر

۳- پیشینه باستان:

از نخستین منظرپردازی‌ها تا نخستین باغ‌سازی‌ها

دکتر لادن اعتضادی

دانشگاه شهید بهشتی

دانشکده معماری و شهرسازی

گروه معماری منظر

۱۳۹۹

عصر نو سنگے

رابطه عینی و ذهنی انسان با طبیعت

پرسش:

انسان در طول تاریخ چگونه در محیط طبیعی مداخله کرده است؟

نظریه:

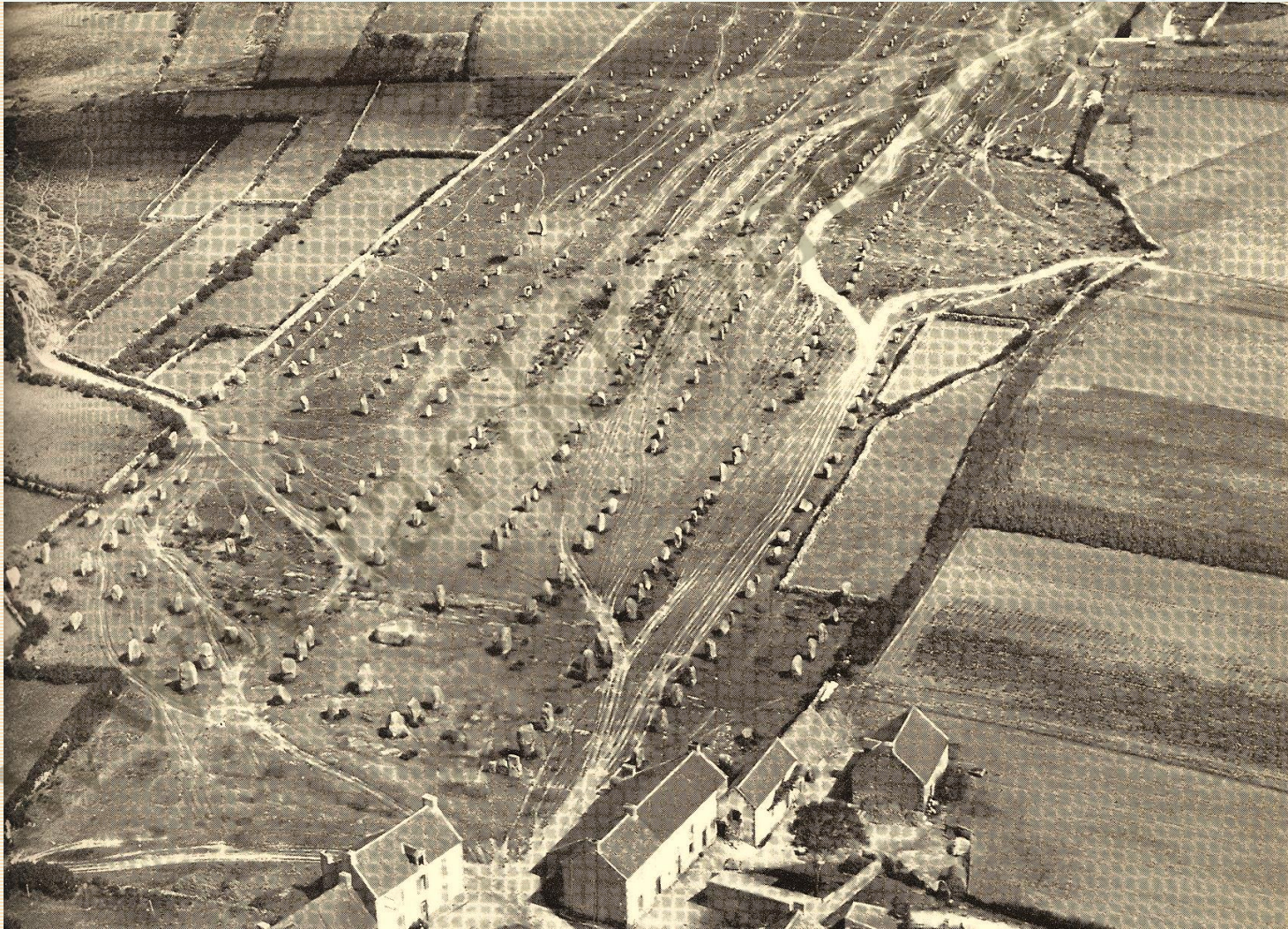
انسان به طور فطری به محیط پیرامون خود نظم می بخشد و قلمرو ایجاد می کند.

(امس راپاپورت)

* مداخله عملی دوجانبه است و با دخالت که کاری یک جانبه است فرق ذاتی دارد.

نشانه گذاری‌ها

نوعی تعیین عرصه و انتظام بخشی به قلمرو (درفرہنگ شکارگری)

از غار نشین تا کوچ روی و تا یکجانشین

مصادیق قلمرو:

عرصه طبیعی غارها و محدوده ذهنی پیرامونشان، عرصه‌های شکار، قلمروهای آیینی، قلمروهای کوچ روها، اردوگاه‌های زیستی کوچ روها، قلمروهای یکجانشینان: مزارع، باغ‌ها و سکونتگاه‌های کشاورزان (روستاها)، شهرها و ...

راست: تصویری از یک عرصه شکار، نقاشی مردم غار نشین.
پایین: نشانه گذاری در فرهنگ نوسنگی

اردوگاه سرخپوستان کوچ رو شکارگر

مصادق نظم در
یک زیستگاه موقت

بالا: انتظام موقت یک فضا هنگام انجام مراسم آیینی

راست: حباب فضا در عرصه‌های فعالیت بیرون از چادرها و نظم
ردیفی چادرها.

مداخلهء تعاملی انسان با طبیعت

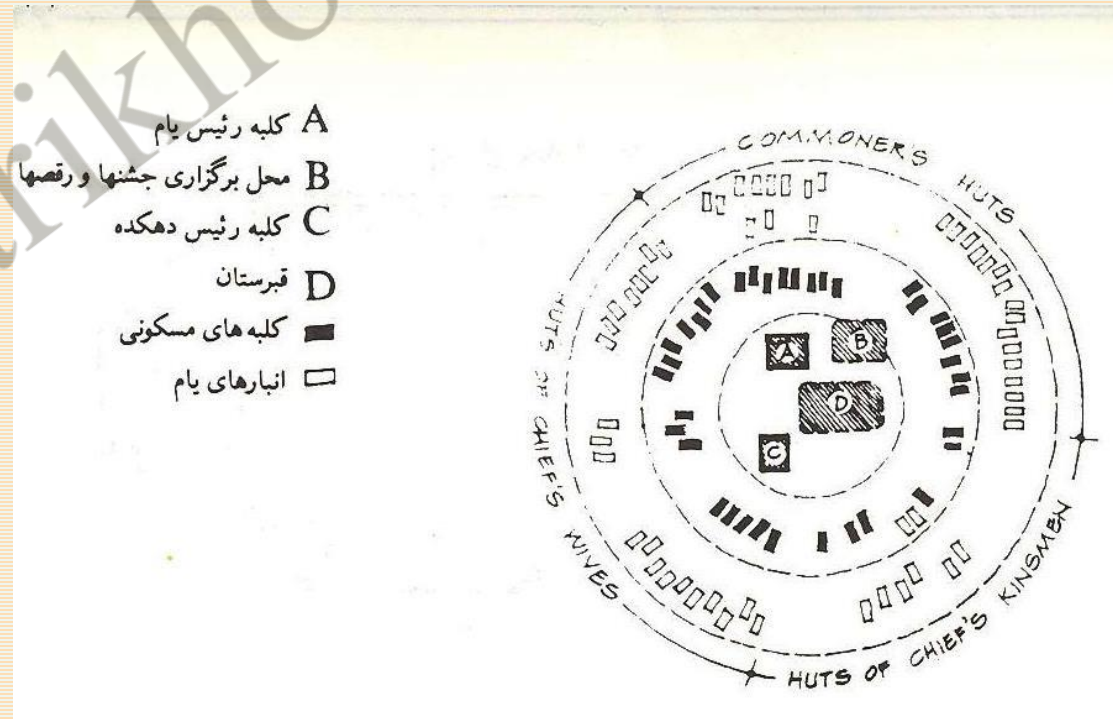
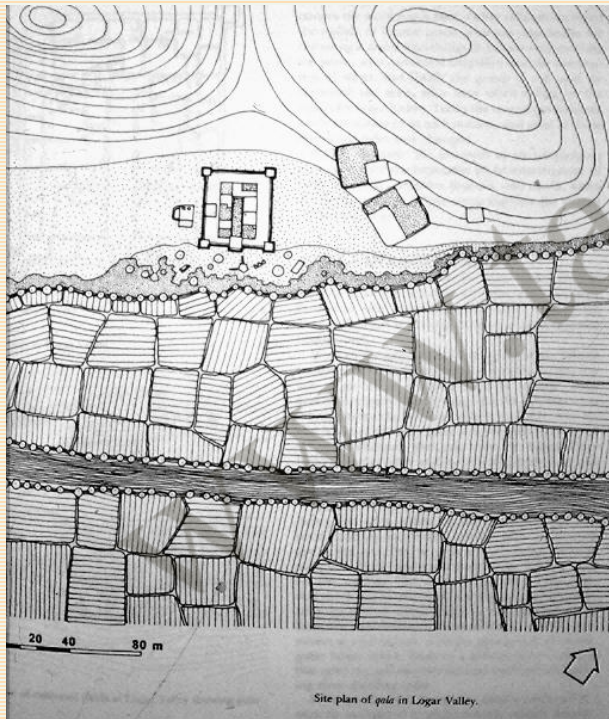
معبد هات شپ سوت مصداق یک محوطه آیینی در تعامل فرمال با طبیعت

انتظام مجتمع‌های زیسته یا محوطه‌های کشت و زرع وابسته به فرهنگ کشاورزی و یکجانشینی مصداق دیگری از تعامل

زیر: قلعه مسکونی در افغانستان.
(مصداق یک عرصه کشاورزی و زیستگاه
روستایی وابسته به آن.)

زیر: یک مجتمع سکونتی پیش از تاریخ با انتظام مدور
(مرجع: راپاپورت / منشاء فرهنگی مجتمع‌های زیستی)

نظریه:

اخيراً کشف شده که انسان پیش از پی بردن به کاشت دانه وعصر انقلاب کشاورزی، بنا بر مقاصد آیینی، با غرس درخت در نقاط خاص، در طبیعت مداخله می کرده، (نوعی نشانه گذاری این بار با درخت).

این فضای درختکاری شده را برخی نخستین باغ سازی ها نامیده اند، یک محیط سبز مصنوع و آیینی که هنوز ارتباطی با محصول برداری و باغ داری ندارد.

■ خانم مهوش عالمی می گوید: «پروتوتایپ» باغ ایرانی را می توان تک درختی دانست کاشته شده در کنار چشمه آبی یا مقبره پیری.

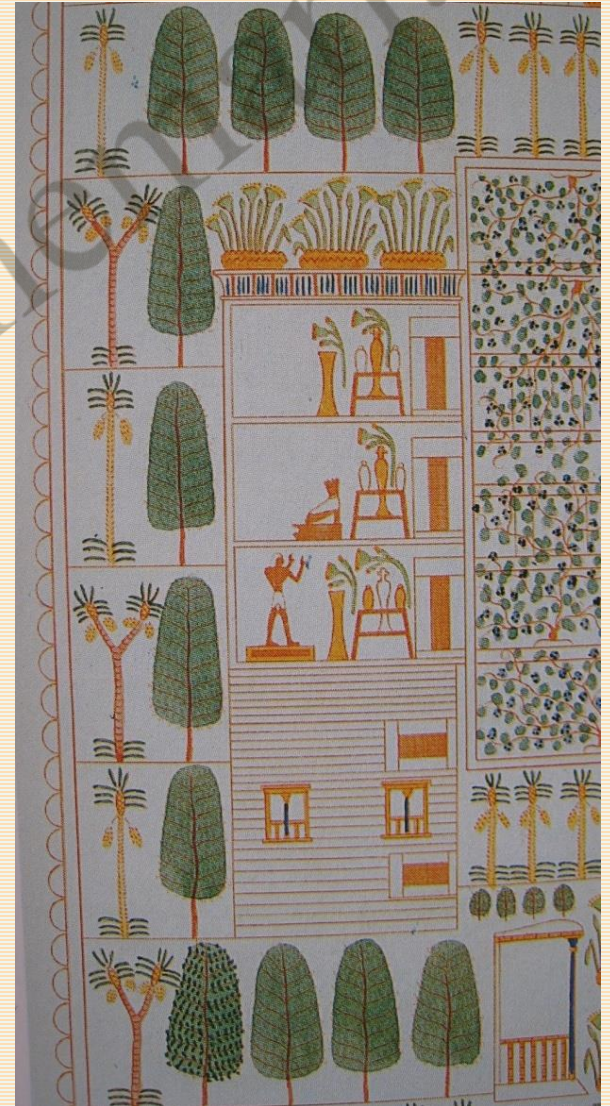
درخت و آب را می توان نشانه برکت، حیات و جاودانگی برشمرد که به مکان شأن آیینی می دهند و هم شأنی با مدفن پیر دارند. ضمن آن که باز هم این درخت ها نشانه اند. (پیش از این که بقعه و مقبره ای ساخته شود).

تاریخ:

باغ‌های طراحی شده و متقارن مصری

مصدق عرصه‌ای کشاورزی-آیینی در فرهنگی وابسته به کشاورزی با باورهای خاص

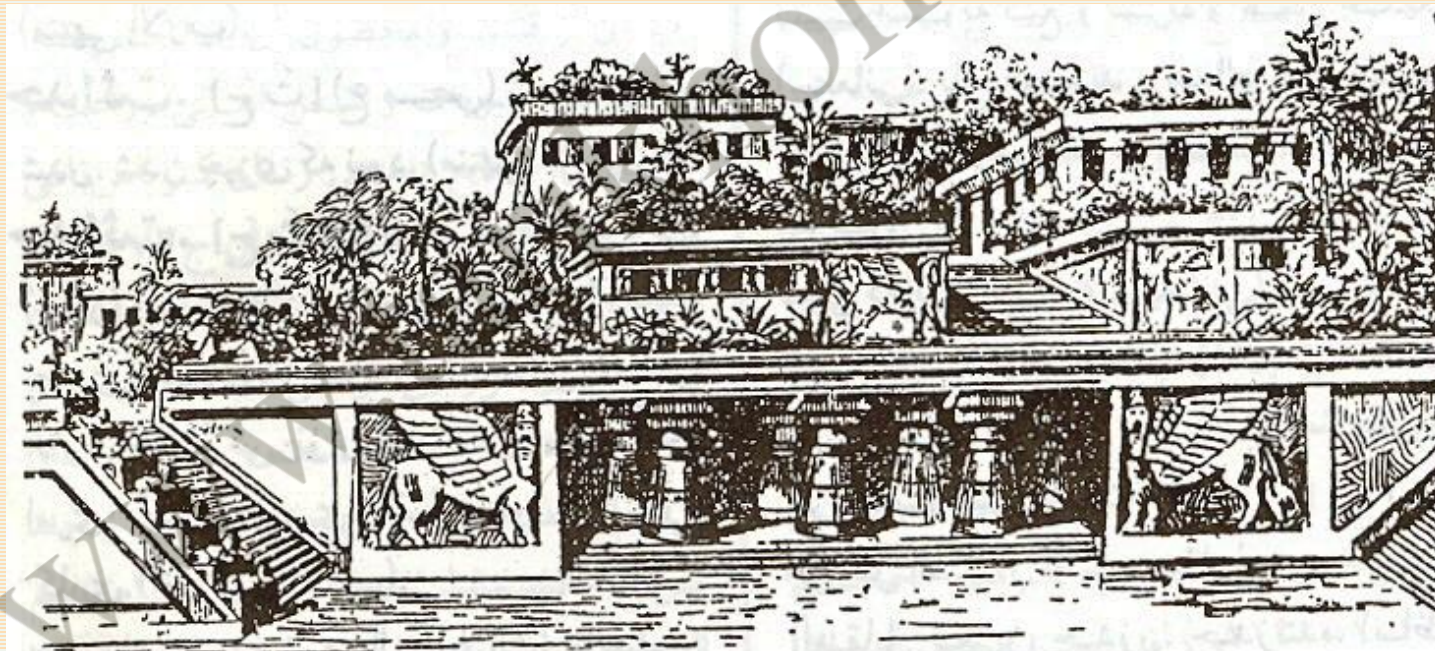
کاشت درختان و پرورش گل و گیاهان دارویی در مصر
وابسته به کشاورزی و جنبه آیینی نیز داشته است.

باغ‌های بین‌النهرین

در میانرودان، همچون مصر داده‌های دقیق و روشنی در دست نیست

اما مشخص شده که مردمان این منطقه باغ‌سازی داشته‌اند. باغ‌سازی جدای از باغداری، مصداق انتظام بخشی به محیط در بستر معیشت کشاورزی با نظمی نوین و اهدافی فراتر از محصول برداری است.

حدائق معلقه بابل (تصویر تخیلی از لغتنامه دهخدا)

محصور
کردن
محوطه های
شکار

نوعی نظم
بخشی به
محیط باز
و جنس
دیگری از
تعامل
انسان
و طبیعت.

تصویر شکار گاه محصور، طاق بستان، ساسانی

کهن ترین مداخله‌ها، از نوع «باغ‌سازی» در جهان

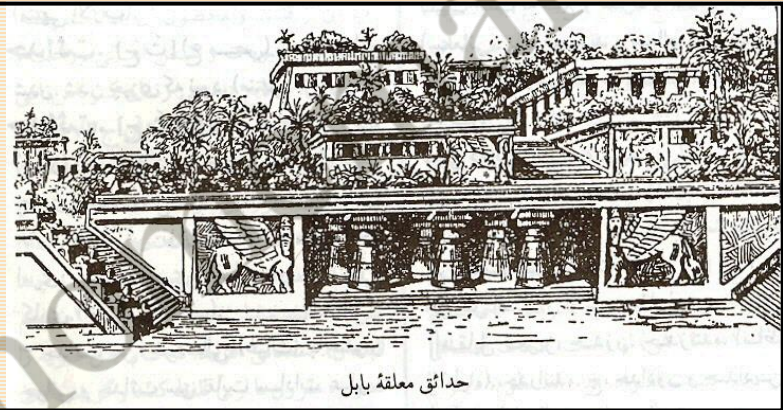
- باستانشناسی: در میانرودان، پادشاهان باغ‌سازی می‌کرده‌اند. (مکان باغ افسانه‌ای عدن را به این سرزمین هم نسبت داده‌اند).
- باستان‌شناسی: در نقوش و نوشته‌های هیروگلیف مصر باستان، توصیف باغ‌ها و باغ‌سازی مصریان بسیار است.
- باستان‌شناسی: در جنوب عربستان در سرزمین سبا در یمن صحبت از «باغ‌های گمشده» می‌شود.
- اساطیر ایران: «ورجمگرد» و از «کُنگ دژ» و «ساوش گرد» که شهر کاخ-باغ‌های سیاوش در ورا رودان بوده است.
- باستانشناسی و تاریخ: از کاخ-باغ‌های هخامنشیان تا کاخ-باغ‌های ساسانیان.

نقشه بهجای مانده از باغ سازی مصریان
باغ یک فرمانروا در تبس، (هزاره دوم پیش از میلاد)

تصاویری از باغ‌های آشوریان

تصاویر تخیلی از باغ‌های معلق بابل (حوالی ۵۰۰ پ.م.)
تصویر باغ آشور بانیپال از یک نقش برجسته (نیمه هزاره اول پ.م.)

حدائق معلقه بابل

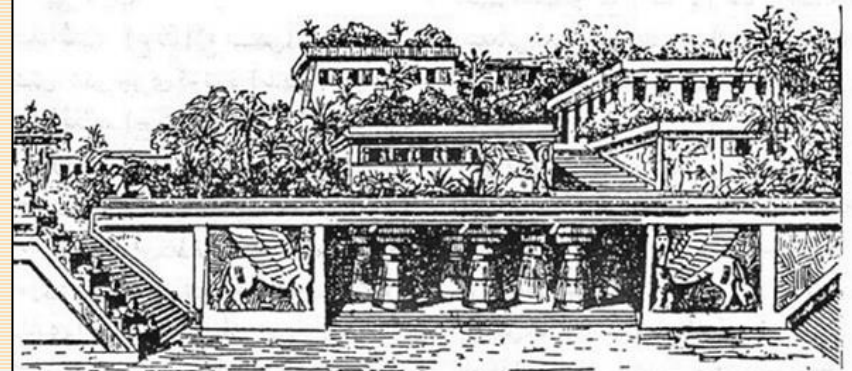

تصویر ۱-۲- تصویر حجاری شده پادشاه (آشوربانیپال) و ملکه در زیر سایه درختان. مأخذ:

داستان حدائق معلقه بابل (باغ های سمیرامیس)

منبع: دهخدا بر اساس تورات

حدائق معلقه سمیرامیس در بابل قدیم. یکی از عجایب هفتگانه جهان است؛ و حدائق معلقه هفت باغ یکی از بر دیگر منسوب به بابلیان در انجمن بساتین و باغات و چمن حدائق و جنات که هریک بهشت را بحقیقت از نزهت و خوشی چشم و چراغ است. (ترجمه محاسن اصفهان آوی).

حدائق معلقه بابل

— حدائق معلقه بابل؛ دسته‌ای از تقاض است که بشکل تل‌های مربع میباشد و تقریباً وسط توده عظیم تپه‌هایی که از شمال بجنوب قرار دارند، طول ساحل شرقی فرات را فراگرفته است. این خرابه‌ها

از آن شهر باستانی بابل است و قصر بئرس نمرود در همین محل واقع است. حدائق معلقه^۳ مشهور متصل بقصر شاهی بوده است^۴ حدائق مزبور منسوب به نبوکدنصر (بخت نصر) دوم (۶۰۴-۵۶۲ ق. م) است. و گویند وی باغها را برای زن خود سمیرامیس^۵ بر تپه‌های مصنوع که بهیأت تپه‌های طبیعی مینمود بساخت از آنرو که منشأ سمیرامس کشوری کوهستانی بود. این باغها از جمله عجایب سبعة عالم محسوب میگردد^۶ و

دارای سطوح‌هایی بود که بستون تکیه داشت و روی آن، با هزینه بسیار درختان بلند نایاب باغها را جدا داده بودند^۷ بقول هرودتس باغهای معلق، مربع شکل بود و بواسطه طاقها تخمیناً به اندازه ۷۵ گام از سطح زمین ارتفاع داشت. طول هریک از جوانب آنها ۴۰۰ گام بود و در سطوح آنها همه نوع درختان بزرگ و گیاهان خوش منظر کاشته بودند و بعضی درختان آن تناور گردیده قطر شان بدوازده گام میرسد^۸ یکی از چیزهای شایان توجه خرابه‌های بابل، درختی کهن سال است که در صد قدمی مغرب محلی که مجسمه شیر را یافته‌اند دیده شده. این درخت که کپل^۹ تصویر آنرا منتشر کرده، گویند یکی از بقایای درختان حدائق معلقه است و آن بعقیده ایسورت^{۱۰} از انواع ائیل (شوره گز)^{۱۱} میباشد^{۱۲}. (شماره هفت از دکتر معین ص ۱۹) و رجوع به عجایب سبعة شود.

۱- در یونانی Hódè لغت مردم صولون. (نشوء اللغة العربیة ص ۱۵۹). و آن را بموضوعهای آن تقسیم کرده گویند حدای اندوه و حزن، حدای ستایش و مدح، حدای جنگ و رزم، حدای مذهبی. (نشوء اللغة العربیة صص ۱۵۹-۱۶۰).

۲- متن رساله از نسخه چاپ ۱۲۷۲ افتاده و در آن چنین است: حدائق بیان او عتبی در اصل کتاب آورده است.

3 - Jardins suspendus.

۴- کتاب دنیال IV؛ ۱.

5 - Sémiramis.

۶- قاموس کتاب مقدس. هاگس. ترجمه فارسی ص ۸۷۲.

۷- تاریخ ملل شرق و یونان ص ۷۵.

۸- قاموس کتاب مقدس ص ۱۵۱-۱۵۲.

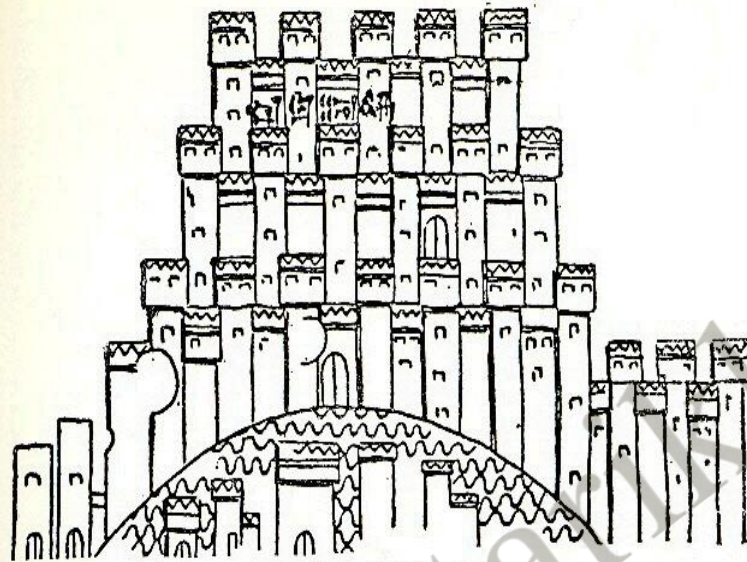
9 - Keppel. 10 - Ainworth.

11 - Tamarix Orientalis.

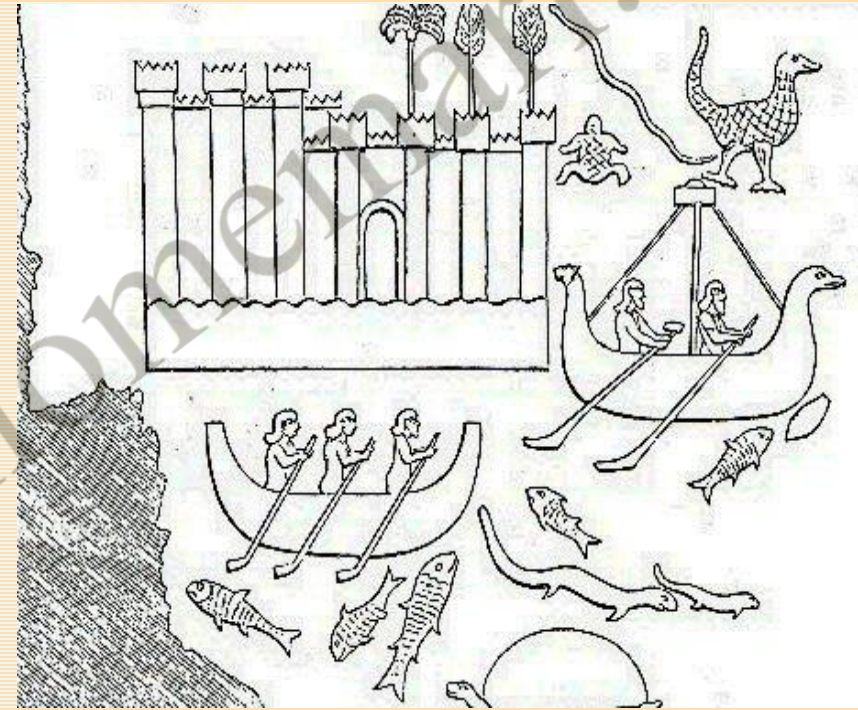
12 - M. Ferd. Hoefler, L'univers. P.

232-233.

منشاء ایده پیدایش باغ مطبق (معلق)؟

Median Kishesim

ده دژهای مادی در کوهپایه‌های زاگرس (مرجع: دیاکونوف و ...)

- آیا منشاء ایده باغ‌های مطبق بوده‌اند؟

- آیا همسر بخت‌النصر دلتنگ این نوع فضاهای سرزمین پدری بوده است؟

- تا چه میزان به این داستان کتاب مقدس می‌توان استناد کرد؟

Gardening & Horticulture In Iran

پیشینه کهن باغ‌سازی و باغ‌داری در ایران

گرچه دو پدیده «باغ‌داری» و «باغ‌سازی» باهم مرتبط هستند، در عین حال متمایز از یکدیگراند.

باغ‌سازی لزوماً صورت تکاملی باغ‌داری در سیر خطی تاریخ نیست، بلکه این دو پدیده غالباً به موزات یکدیگر در تاریخ حضور داشته‌اند.

باغ‌سازی و تمدن‌های باستانی بعد از «میان‌رودان» و «مصر»

■ ایران (باغ‌سازی داشته است.)

■ یونان (باغ‌سازی نداشته است.)

■ روم (باغ‌سازی داشته است.)

■ چین (باغ‌سازی نداشته است.)

هنر باغ‌سازی یا خلق منظر زیبا و فرحبخش

مختصری دربارهٔ پیدایش هنر باغ‌سازی تمدن‌های کهن:

- After the emergence of the first civilizations, wealthy individuals began to create gardens for purely aesthetic purposes.
- Egyptian tomb paintings of the 16th century BC are some of the earliest physical evidence of ornamental horticulture and landscape design; they depict lotus ponds surrounded by symmetrical rows of acacias and palms.

و زینت بخشی به آب با گیاهان و پرندگان آبی و نظم بخشیدن و طراحی کردن،
نشانهٔ ظهور هنر باغ‌سازی یا معماری منظر است.

باغ‌سازی ایرانیان

- Another ancient gardening tradition is of Persia:

Darius the Great was said to have had a "paradise garden" and the Hanging Gardens of Babylon were renowned as a Wonder of the World. Persian gardens were also organized symmetrically, along a center line known as an axis.

تأثیر باغ سازی ایران بر یونانیان بعد از اسکندر (دوران هلنیستی)

Persian influences extended to post-Alexander's Greece:

around 350 BC there were gardens at the Academy of Athens, and Theophrastus, who wrote on botany, was supposed to have inherited a garden from Aristotle. Epicurus also had a garden where he walked and taught, and bequeathed it to Hermarchus of Mytilene. Alciphron also mentions private gardens.

باغ‌سازی روم باستان

The most influential ancient gardens in the western world:

were the Ptolemy's gardens at Alexandria and the gardening tradition brought to Rome by Lucullus. Wall paintings in Pompeii attest to elaborate development later. The wealthiest Romans built extensive villa gardens with water features, topiary and cultivated roses and shaded arcades. Archeological evidence survives at sites such as Hadrian's Villa.

باغ سازی چین باستان

- **The Chinese garden :**

is a landscape garden style which has evolved over three thousand years. It includes both the vast gardens of the Chinese emperors and members of the imperial family, built for pleasure and to impress, and the more intimate gardens created by scholars, poets, former government officials, soldiers and merchants, made for reflection and escape from the outside world. They create an idealized miniature landscape, which is meant to express the harmony that should exist between man and nature.^[1]

- **A typical Chinese garden**

is enclosed by walls and includes one or more ponds, rock works, trees and flowers, and an assortment of halls and pavilions within the garden, connected by winding paths and zig-zag galleries. By moving from structure to structure, visitors can view a series of carefully composed scenes, unrolling like a scroll of landscape paintings.

سه سنت باغ‌سازی جهان

در میان تمدن‌های باستانی

■ باغ‌سازی ایرانی. (از دوران اساطیری تا تاریخی) (باغ‌سازی بین النهرین و مصر همچون تمدن‌هاشان از صحنه تاریخ محو شده‌اند)

■ باغ‌سازی روم باستان. (یونانیان گرچه باغ داشته‌اند اما باغ‌سازی نداشته‌اند و فقط در زمان جانشینان اسکندر تحت تأثیر باغ‌سازی ایرانی باغ‌هایی می‌سازند. اما رومیان مبتکران باغ‌سازی مدیترانه‌ای هستند. (از صده ۲ تا ۵ م.)

■ چین باستان. (از باغ‌سازی باستان تا باغ‌سازی طبق آیین «چن» (حوالی قرن ۷ تا ۱۱ م.)

منابع تحقیق

منابع تحقیق مستقیم یا غیر مستقیم هستند

- اساطیر هر تمدن.
- گزارش‌های باستانشناسی و آثار باستانی یا تاریخی.
- اقوال مورخان .
- اشعار و ادبیات ، کتاب‌های جغرافیا، خاطرات، سفرنامه ها و ...
- آثار هنرهای بصری تاریخی: نقوش و حجاری‌ها، نقاشی و مینیاتور، قالی و منسوجات و ...
- سایر آثار هنری و فرهنگی از جمله موسیقی، فلسفه و...

چرا شاهان و قدرتمندان باغ می ساختند؟

- تاریخ نویسان چه می گویند؟
 - آثار باستانشناسی و سایر منابع چه می گویند؟
 - اگر باغسازی در اختیار قدرتمندان بوده است، چرا می گوئیم یک پدیده فرهنگی است؟
 - این پدیده فرهنگی چه نسبتی با قدرتمندان دارد؟
- دانشجویان به این پرسشها پاسخ دهند.**

www.tarikhomemari.ir

پایان بخش دوم